

21 Powstanie styczniowe

WYMAGANIA WYNIKAJĄCE Z PODSTAWY PROGRAMOWEJ

XXXII. Powstanie styczniowe i jego następstwa.

Uczeń:

- 1) wyjaśnia genezę powstania styczniowego i opisuje jego następstwa;
- 2) opisuje działania władz powstańczych, charakter toczonych walk oraz międzynarodową reakcję na powstanie (postawa Francji i Prus);
- 3) charakteryzuje organizację polskiego państwa podziemnego w okresie powstania styczniowego oraz rolę jego przywódców, ze szczególnym uwzględnieniem osoby i programu Romualda Traugutta;
- 4) przedstawia problem uwłaszczenia chłopów w zaborze rosyjskim oraz porównuje go z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

- 1) ocenia znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego;
- 2) opisuje przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii.

CZAS ZAJĘĆ

3 godziny lekcyjne

CELE LEKCJI

Uczeń:

ZNA

- daty: X 1862, 22 I 1863–III 1864, II 1863, III 1864, VIII 1864
- postacie: Aleksandra II, Aleksandra Wielopolskiego, Jarosława Dąbrowskiego, Konstantego Romanowa, Ludwika Mierosławskiego, Mariana Langiewicza, Michała Murawjowa, Fiodora Berga, Romualda Traugutta, Stanisława Brzóska

ROZUMIE

- pojęcia: rewolucja moralna, manifestacje patriotyczne, ugodowcy, Czerwoni, Biali, repolonizacja, Komitet Centralny Narodowy (KCN), branka, Tymczasowy Rząd Narodowy, Rząd Narodowy, państwo podziemne, ukazy uwłaszczeniowe

POTRAFI

- omówić genezę, przebieg i skutki powstania styczniowego
- wskazać na mapie miejsca bitew
- scharakteryzować organizację polskiego państwa podziemnego w czasie powstania styczniowego
- opisać uwłaszczenie chłopów w Królestwie Polskim

- porównać proces uwłaszczenia w trzech zaborach
- ocenić postawy społeczne wobec powstania styczniowego
- ocenić znaczenie powstania styczniowego dla kształtowania się nowoczesnego narodu polskiego
- opisać przykłady działalności Polaków w czasie zesłania na Syberii

Materiał realizowany na pierwszej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat i główny cel lekcji.

Prosimy, aby uczniowie przypomnieli, w jakiej sytuacji politycznej znajdowało się Królestwo Polskie po upadku powstania listopadowego.

II. ROZWINIĘCIE

Omawiamy sytuację społeczno-polityczną w zaborze rosyjskim przed wybuchem powstania styczniowego, w tym m.in. stosunek cara do Polaków (warto tu wykorzystać tekst źródłowy [m1](#), s. 222), przedstawiamy postać i politykę Aleksandra Wielopolskiego, wspominamy o manifestacjach patriotycznych. Rozdajemy karty pracy i prosimy uczniów o wykonanie zadania 1.

Następnie uczniowie czytają podrozdział *Czerwoni i Biali* (s. 224) oraz wykonują zadanie 2 w karcie pracy.

Do omawiania przebiegu powstania wykorzystujemy film *Powstanie styczniowe – największe i najdłuższe z powstań narodowych*.

Warto dodatkowo przedstawić postać Anny Pustowójtówny – słynnej na całą Europę uczestniczki powstania. Odtwarzamy uczniom audycję Andrzeja Sowy i Wojciecha Dmochowskiego z cyklu *Kronika niezwykłych Polaków: O Annie Henryce Pustowójtównie mówi Andrzej Notkowski* dostępną na stronie Polskiego Radia.

Omawiamy przebieg i skutki klęski powstania, po czym uczniowie wykonują zadania 3 w kartach pracy oraz polecenia z podręcznika (2, s. 226 oraz 2, s. 229), a na koniec zadanie 4 w kartach pracy.

Zachęcamy uczniów, aby uruchomili mapy Google'a w telefonach (możemy to także zrobić na tablicy multimedialnej) i wyznaczyli trasę na piechotę z Warszawy do Irkucka w Rosji. W ten sposób możemy zwizualizować uczniom, jaką drogę musieli przebyć zesłańcy na Sybir. Można też poprosić, aby uczniowie wyliczyli, ile dni mogła zająć taka podróż.

III. PODSUMOWANIE

Prosimy o podanie najważniejszych wydarzeń z przebiegu powstania styczniowego.

METODY KONTROLI

Pytamy uczniów:

- Kim był Aleksander Wielopolski?
- Kim byli Biali, a kim Czerwoni?

PRACA DOMOWA

Wyszukaj informacje o kobietach biorących udział w powstaniu styczniowym. Stwórz ich krótkie biogramy.

Materiał realizowany na drugiej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat (*Konsekwencje klęski powstania styczniowego*) i główny cel lekcji (*Do- wiem się, jakie były konsekwencje upadku powstania styczniowego*).

Pytamy uczniów, jakie kary zostały nałożone na Polaków za udział w powstaniu bądź jego wspieranie.

II. ROZWINIĘCIE

Zaczynamy od poinformowania uczniów, że jest takie powiedzenie, iż Rosjanie Syberię odkryli, a Polacy skolonizowali.

Możemy odtworzyć podcast Muzeum Historii Polski *Syberia po polsku – kraina nie tylko męczeństwa. Rozmowa z Mateuszem Będkowskim*. ▶

Opowiadamy uczniom, że Polacy udawali się na Syberię z różnych powodów. Część z nich wyjeżdżała tam dobrowolnie, licząc na zrobienie kariery lub w poszukiwaniu lepszego życia, część przymusowo zesłanych zostawała, aby rozwijać zainteresowania naukowe. Mówimy też o tych, którzy pomimo zesłania dalej się buntowali – tu wspomina- my o powstaniu zabajkalskim. Wyświetlamy film *Polskie powstanie na Syberii* dostępny w Internecie. ▶

Snujemy opowieść o Polakach, którzy przyczynili się do niesamowitego rozwoju gospo- darczego, a przede wszystkim naukowego tego rejonu. Przedstawiamy uczniom sylwetki kilku wybitnych postaci:

- ▶ Jan Czernski – geolog, paleontolog i geograf, wybitny badacz Syberii. Prowadził badania nad jeziorem Bajkał, zapoczątkował ewolucyjny kierunek badań w geomorfologii.
- ▶ Benedykt Tadeusz Dybowski – zoolog, lekarz, pedagog, działacz społeczny i politycz- ny. Odkrywca i badacz fauny jeziora Bajkał.
- ▶ Wiktor Godlewski – przyrodnik, znawca fauny i flory Syberii. Uczestnik wypraw organi- zowanych przez Benedykta Dybowskiego. Przesłał do Warszawy wiele okazów fauny syberyjskiej.
- ▶ Józef Joachim Adamowski – lekarz i przedsiębiorca. Będąc studentem, zaangażował się w działalność konspiracyjną. Zesłany do Tomsku pracował jako lekarz i zyskał popular- ność wśród najuboższych pacjentów, którzy „udawali się do niego, jak do cudownego obrazu”.
- ▶ Ignacy Sobieszczański – geolog, inżynier, działacz społeczny. Dorobił się jednego z naj- większych majątków wśród mieszkańców Syberii dzięki działalności wydobywczej (za- łożył kopalnię antracytu i węgla).
- ▶ Witold Zglenicki – wynalazca, geolog, hutnik. Zyskał przydomek „polskiego Nobla” ze względu na swoje wynalazki (m.in. patent na urządzenie do wydobywania ropy nafto- wej z dna morza).

- ▶ Alfons Koziell-Poklewski – przemysłowiec, działacz społeczny, jeden z najbogatszych mieszkańców Syberii. Majątku dorobił się na żegludze rzecznej i przemyśle (posiadał fabryki fosforu, kwasu siarkowego, szkła, porcelany, oraz kopalnie m.in. złota, srebra i szmaragdów).
- ▶ Polacy sprawowali też wysokie funkcje urzędnicze: Stanisław Despot-Zenowicz przez kilkanaście lat zajmował stanowisko burmistrza Baku, Mikołaj Franciszek Saładzki oraz Bolesław Szostakowicz byli prezydentami Irkucka, Zachary Cybulski został burmistrzem Tomska, a Aleksander Zenowicz (brat Stanisława) pełnił funkcję gubernatora Tobolska.
- ▶ Jednak postacią najbardziej znaną jest Bronisław Piłsudski, brat Józefa.

Wyświetlamy w klasie film *Bronisław Piłsudski – od zesłańca do etnografa*.

W dalszej części lekcji wracamy do omawiania sytuacji w Królestwie Polskim. Pytamy:

- ▶ Które grupy społeczne poparły wybuch powstania styczniowego?
- ▶ Dlaczego waszym zdaniem chłopci nie wsparli powstańców?

Następnie prosimy o wykonanie polecenia:

- ▶ Rozstrzygnijcie, czy słuszne jest stwierdzenie, że jedynymi beneficjentami powstania byli chłopci. Uzasadnijcie odpowiedź.

Uczniowie porównują uwłaszczenie przeprowadzone w zaborze rosyjskim z procesem uwłaszczeniowym w pozostałych zaborach. Mówimy, że uwłaszczenie wpłynęło na budzenie się świadomości narodowej wśród chłopów w kolejnych latach. Zaczęli oni być postrzegani jako licząca się, ale bardzo zróżnicowana pod względem ekonomicznym grupa społeczna, do której swoje hasła kierowały nowoczesne ruchy polityczne.

III. PODSUMOWANIE

Zadajemy pytanie:

- ▶ Jaką rolę w rozwoju gospodarczym Syberii odegrali Polacy?

METODY KONTROLI

Uczniowie wymieniają konsekwencje upadku powstania styczniowego.

PRACA DOMOWA

Przygotujcie się do debaty klasowej na temat *Powstanie styczniowe – ważny czy bezsensowny zryw?* Dzielimy uczniów na dwa zespoły. Jeden zespół przygotowuje argumenty popierające decyzję o wybuchu powstania, a drugi – argumenty ją krytykujące.

Polecamy uczniom lekturę artykułu Henryka Kocjoja *Porównanie szans trzech powstań narodowych – kościuszkowskiego, listopadowego i styczniowego*.

Materiał realizowany na trzeciej godzinie lekcyjnej

I. WPROWADZENIE

Podajemy temat (*Czy powstanie styczniowe miało sens?*) i główny cel lekcji (*Potrafię zająć stanowisko w kwestii sensowności wybuchu powstania styczniowego*).

II. ROZWINIĘCIE

Zapisujemy na tablicy temat dyskusji *Powstanie styczniowe – ważny czy bezsensowny zryw?* W zależności od wyboru formuły debaty (czy biorą udział tylko wyznaczeni uczniowie, czy cała klasa) prosimy o przygotowanie się do dyskusji przez wyznaczone osoby bądź całą klasę. Nauczyciel pełni rolę moderatora.

III. PODSUMOWANIE

Podsumowujemy debatę i przystępujemy do głosowania na zespół, który przytoczył bardziej przekonujące argumenty.